

MONUMENT APRIL-MEISTAKINGEN

Er moest iemand beginnen

Het wordt gezien als een kentering in de oorlog. En het begon in Hengelo. Toch moest het tot gisteren duren voordat er een gedenkteken voor de April-meistakingen kwam.

Michel Hasselerharm
Hengelo

Er hoeft er maar een te beginnen. Tjitte Roorda en Jan Berend Vlam waren niet de eersten, maar ze behoorden tot bij de gangmakers van de April-meistakingen. „Maar mijn vader heeft er nooit over gesproken. Geen woord”, vertelt Franklin Vlam. „Niet dat hij omkeek in wrok. In tegendeel. Toen hij burgemeester van Winterswijk werd, zette hij zich volledig in voor de samenwerking met de Duitse buren. Hij heeft er nog een Duitse onderscheiding voor gekregen. Voor hem gold: wat gebeurd is, is gebeurd.”

Er hoeft er maar een te beginnen. Dat is ook de eerste zin op drie cortenstaal platen, die gisteren werden onthuld op het Industrieplein van Hengelo. Vrij naar dichtregels van Remco Campert: 'iemand stelt de vraag, iemand pleegt verzet.' Te lezen op enkele ruiten van het Hengelose stadhuis en tot gisteren het enige in Hengelo dat rechtstreeks verwijst naar de April-meistakingen. De gedenkplaten liggen pal tegenover het vroegere hoofdkantoor van

Stork, waar de stakingen op 29 april 1943 begonnen. Fransje Aarts en Marjan Haagsma, kleindochters van toenmalig stakingsleider Tjitte Roorda, Franklin Vlam, Frits en Evert-Jan Krouwel, zoon, schoonzoon en kleinzoon van Jan Berend Vlam, en Britta Röhl, kleindochter van Stork-ingenieur Frits Loep (zie ook inzet), legden als eersten bloemen bij de gedenkplaten.

Dat had zijn vader wel mooi gevonden, denkt Franklin Vlam. „Maar ik denk ook dat het van hem niet had gehoeven. Hij vond het niet nodig om op de voorgrond te worden geplaatst. Dat was ook een van de redenen waarom hij nooit over de oorlog sprak. Ook niet over zijn tijd in Kamp Vught.” Dat zijn vader in het concentratiekamp landde, had trouwens niets met zijn rol bij de April-meistakingen te maken. „Hij liep tegen de lamp

Voor mijn vader gold: wat gebeurd is, is gebeurd

– Franklin Vlam

◀ Nabestaanden leggen bloemen bij het gedenkteken voor de April-meistakingen. FOTO REINIER VAN WILLIGEN

bij een controle. Hij had zoveel brood bij zich dat hij het onmogelijk hard kon maken, dat het allemaal voor hemzelf was. Ook al had hij een groot gezin.” Dat laatste was wel de reden dat Vlam uiteindelijk door de Duitsers werd vrijgelaten.

Vrijwel onzichtbaar

Hoewel de stakingen, de grootste ooit in ons land en de meest massale verzetsdaad in bezet Europa, een kentering in de houding van de Nederlanders tegenover de Duitse bezetters betekende, herinnerde er tot gisteren niets in Hengelo aan dat ze bij Stork zijn begonnen. Behalve dan Camperts dichtregels in het stadhuis, die echter vrijwel onzichtbaar zijn voor het publiek. „Hengelo is niet zo heel erg bezig met het eigen verleden”, zegt historicus Marco

Krijnsen. Krijnsen is de man achter de onlangs opgerichte stichting Storkiaan en maakt zich sterk voor een Stork-route door Hengelo. Een wandelroute langs plekken die duidelijk maken hoeveel invloed Stork heeft gehad op de ontwikkeling van de stad. „En daar horen de April-meistakingen ook bij.” Alleen was er dus niet echt een fysieke plek om daar letterlijk bij stil te staan. Dat was ook een van de obstakels voor de eveneens jonge stichting Landelijke Herdenking April-meistakingen om haar doelstelling te realiseren: het uit de vergetelheid halen van die historische gebeurtenis in 1943.

De twee stichtingen sloegen de handen ineen, zodat Hengelo nu toch een volwaardig gedenkteken

heeft voor de April-meistakingen. Dat het nu wel is gelukt en eerdere plannen en ideeën voor een monument sneuvelden, komt volgens Krijnsen door een gelukkige samenloop van omstandigheden. „Bij de 75-jarige herdenking in 2018 werd geopperd dat het er nu echt een keer van moest komen. Daar leek in eerste instantie niet zo heel veel animo voor, maar de gemeente Hengelo besloot het Industrieplein opnieuw in te richten. Daar paste ons plan voor een gedenkteken prima in, waardoor het relatief eenvoudig kon worden gerealiseerd.”

Franklin Vlam is er blij mee. „Het lijkt me toch ook voor latere generaties belangrijk om bij dit soort gebeurtenissen stil te staan.”

Download de Tubantia-app of kijk op tubantia.nl/video
Rode, witte en blauwe bloemen voor stakingsleiders

Verzet ontbrandde tijdens schaft bij Stork

Een proclamatie op de ramen van de toenmalige drukkerij Smits aan de Hengelose Markt, daar begon het allemaal. Op het pamflet werd het besluit van de Duitse generaal Christianen kenbaar gemaakt. Alle (oud-)soldaten van Nederland moesten zich 'terstond' melden om te werk te worden gesteld in de Duitse fabrieken. Toen dat bericht op 29 april tijdens de schaft bij Stork bekend werd, gooiden dik 3000 man die middag het werk neer en gingen naar huis. „Daar ontbrandde het verzet”, zegt historicus Marco Krijnsen. Stork-telefoniste Femy Effink bekleedde een belangrijke rol door met andere grote fabrieken in Twente te bellen met de vraag of ze meededen. Dat werd uiteindelijk bijna het hele land. Behalve Zeeland en steden als Rotterdam, Den Haag en Amsterdam. Daar lagen de bloederige gevolgen van de Februaristaking nog te vers in het geheugen.

De Duitsers reageerden furieus. Er werden extra troepen naar Hengelo gestuurd en overal in het land werden mensen lukraak opgepakt. Zeker 175 personen werden doodgeschoten. Van wie 80 standrechtelijk geëxecuteerd. Tientallen mensen verdwenen 'in Nacht und Nebel'. Onder hen Stork-ingenieur Frits Loep. Hij was bij het begin van de stakingen niet eens in Hengelo, maar werd toch door de Duitsers opgepakt en op een onbekende plek doodgeschoten en begraven.

De mythe van grootmoedigheid

Die represaillemaatregelen maken dat de April-meistakingen worden gezien als een kentering in de houding van de Nederlanders ten opzichte van de Duitse bezetters. 'De vijand heeft thans het masker volledig afgeworpen. De mythe van de grootmoedigheid van den

Führer is ten einde', zo stond te lezen in 1943 in een manifest in *Trouw*.

'Het verre Twente'

Toch hebben de April-meistakingen door de jaren heen nooit de aandacht gekregen die bijvoorbeeld de Februaristaking van 1941 wel kreeg. Dat zou te maken kunnen hebben met het feit dat het op 29 april allemaal in 'het verre Twente' begon. Maar ook omdat weinig foto's van de gebeurtenissen bewaard zijn gebleven en dat de slachtoffers verspreid over het land vielen. „Twintig doden op twintig plaatsen is twintig keer klein nieuws”, zei journalist en tv-maker Ad van Liempt eerder. „Twintig doden op een plek is groot nieuws.”

De stakingen duurden uiteindelijk vier dagen. Op 3 mei 1943 ging iedereen weer aan het werk. Behalve zij die dat nooit meer konden.